

Електронен формуляр за регистрация и „Z39.50-Client” – две web-базирани приложения на библиотечния софтуер *Q-Series*

или как беше поставено началото на автоматизирането на една факултетска библиотека

Антоанета Димитрова

В началото

Библиотеката на Факултета по германско инженерно обучение и промишлен мениджмънт (ФаГИОПМ) при Техническия университет в София доскоро беше традиционна факултетска библиотека. До библиотечния фонд (учебна литература на немски език) нямаше свободен достъп за студентите, обслужваше се от един библиотекар чрез книгозаемане с читателски картони. Напълно отсъстваше какъвто и да било библиотечен каталог. През м. ноември 2004 г. беше изпратен германският студент Симон Итгенхорст със задачата да проучи възможностите за автоматизиране на факултетската библиотека, да създаде необходимите софтуерни приложения и да закупи необходимия хардуер. Той е студент в Universität Karlsruhe (TH), който е технически университет, и приема да разработи всичко това като своя дипломна работа.

След предварителните разговори за специфичните особености на библиотечния софтуер *Q-Series* и проучване на възможностите за използване на наличната техника (1 компютър и 1 принтер), стана ясно, че са необходими следните неща:

1. Да се разработи допълнителна програма за конвертиране на библиографските записи от немския формат MAB 2 в MARC 21, което ще позволи да се прехвърлят директно готови записи в базата данни на *Q-Series*.
2. Да се разработи web- сайт на библиотеката.
3. Да се разработи web- базирано приложение за on-line регистрация на читателите чрез web- сайта на библиотеката.
4. Да се осигури още един компютър, на който да се инсталират специални софтуери.
5. Да се закупи баркод четец и самозалепващи стикери за баркодовете и сигнатурите на книгите.
6. Да се закупи ламинираща машина за изработване на читателски карти.

Z39.50 - Client

Z39.50 – Client е програма за търсене на библиографски записи и конвертирането им от формата MAB 2 във формата MARC 21. Основният модул дава възможност за комбинирано търсене по различни полета (автор, заглавие, ключови думи, ISBN). Извършва се паралелно търсене в каталозите на 16 библиотеки чрез протокола Z39.50. Има възможност да се избира броя на базите данни при всяко търсене. Като резултат от търсенето се получават няколко библиографски записи от различни бази данни, които може да са във формат MAB 2 или MARC 21. Записите, които са във формат MAB 2 се конвертират от програмата в MARC 21, а записите, които са във някакъв формат MARC се прехвърлят директно. След преглеждане на записите се избира най- пълния от тях и се запазва като файл във вида titledate_№.marc, според изискванията за въвеждане на записи

в *Q-Series*. Чрез функцията *Import Bibliographic Records* избраният библиографски запис се прехвърля за няколко секунди в базата данни.

При конвентирането на библиографските записи от MAB 2 в MARC 21, се появиха някои проблеми, част от които бяха разрешени чрез разширяване на възможностите на **Z39.50 – Client**. При конвертирането на записа се прехвърлят само предварително подбрани полета и подполета на MARC 21. Поради спецификата на формата MAB 2, се наложи информацията от 2 или повече полета да се прехвърля в 1 поле с няколко подполета, когато записът се конвертира в MARC 21. Например:

Информация за заглавието и авторската отговорност:

MAB 2

MARC 21

331 Organisation

245 1 0 □a Organisation/□c von Pitter

359 von Pitter A. Steinbush

A. Steinbush

Информация за издателските данни:

MAB 2

MARC 21

410 Ludwigshafen

260 □a Ludwigshafen:□b Kiehl

412 Kiehl

;□c1990

425 1990

При част от оригиналните записи липсва информация от някои основни полета (предметни рубрики, имена на 2 и 3 автор, имена на серии). Затова се налага редактиране и допълване на записите след въвеждането им в *Q-Series*.

Специален модул на програмата позволява да се въведат данните, необходими за автоматичното генериране на сигнатурите на всички екземпляри от дадена книга. След избирането на най-подходящия библиографски запис за дадено заглавие, към него се добавя информация за всички екземпляри, които са налични във фонда на библиотеката. Задават се броя екземпляри според местоположението им във фонда; избира се научната област по предварително зададени категории, по които е подреден библиотечният фонд; въвежда се цифра за поредността на изданието; избира се типът документ според наличните в библиотечния фонд; избира се типът период за заемане на документа според правилата на библиотеката. Въведената информация се записва автоматично в поле 852 (Местоположение) при вкарването на библиографския запис в базата данни на *Q-Series*. Автоматично се попълва и информацията за всеки един екземпляр. Баркодовете се въвеждат в записа чрез сканиране от книгата с баркод четец. Баркодовете се генерират с RHP-Script по стандарта Code 39, след което се разпечатват по 33 броя на страница върху самозалепващи стикери.

Автоматично се генерират и сигнатури за всички налични екземпляри от дадено заглавие. Автоматично се съставят авторският знак по заглавието на книгата (според двузначните авторски таблици на латиница) и буквеният класификационен индекс (съкращение от наименованието на съответната научна категория). Специален модул на програмата позволява да се разпечатват сигнатурните етикети, форматиращи за разпечатване по 33 броя на страница върху самозалепващи стикери.

Web- сайта

За популяризиране на дейността и услугите, които предлага библиотеката на ФаГИОПМ, беше разработен web- сайт на библиотеката на немски език.¹ Там е публикувана необходимата информация за читателите, а чрез него те имат достъп до някои електронни услуги. Има активна връзка *Katalog* към електронния каталог на Библиотечно - информационния център на Техническия университет – *WebOPAC*², който е своден каталог за всички библиотеки, функциониращи на територията на университета. Чрез услугата *Login* се предоставя достъп за регистрирани потребители до on-line услуги, които ще предлага библиотеката (за студенти и преподаватели) и до базата данни с читателски записи (за библиотекарите). Чрез услугата "*Anmelden*" читателите се запознават с правилата за ползване на библиотеката на ФаГИОПМ и след като потвърдят, че ги приемат, могат да се регистрират за читатели on-line.

Електронен формуляр за регистрация

Електронният формуляр за регистрация дава възможност на читателите (студенти и преподаватели) да се регистрират on-line, след като се запознаят с правилата за ползване на библиотеката на ФаГИОПМ и потвърдят, че ги приемат. Читателите могат да попълнят и редактират данните си, които са необходими за издаване на читателска карта (трите имена, ЕГН, постоянен адрес, специалност, факултетен №, e-mail адрес и др.). След като потвърдят въведения от тях запис, те получават информация за необходимите документи за записване (студентска книжка, лична карта и снимка), както и за работното време на библиотеката. Издаването на читателската карта се извършва на място в библиотеката на ФаГИОПМ след проверка на данните от библиотекаря. За тази цел той има администраторски достъп до базата данни с всички регистрирани до момента читатели. Библиотекарят проверява верността на въведените данни, като ги сверява с информацията от студентската книжка и личната карта. След потвърждаване на читателския запис, програмата генерира автоматично читателската карта във формат за разпечатване – данни на студента, баркод, информация за библиотеката. Читателската карта се разпечатва на хартия и след залепване на снимката се ламинира. Разработена е и възможност за снимане в момента с дигитална камера.

Програмата създава файл с читателския запис във формат за въвеждане в *Q-Series* – name.eqs. Този файл се запазва на твърдия диск на компютъра, откъдето чрез функцията *Import Patron Records* читателският запис се прехвърля в читателската база данни. С прехвърлянето на записа автоматично се попълват данните на читателя в съответните полета на читателския запис. Автоматично се задават и читателските права според типа на читателя (студент, преподавател или външен). Поради несъответствие между полетата за електронен адрес (e-mail) на електронния формуляр за регистрация и читателския запис в *Q-Series*, е необходимо електронният адрес да се копира и прехвърли ръчно в съответното поле. Практиката показва, че необходимото време за записване на 1 читател (включително проверка на данните, разпечатване и ламиниране на читателската карта) е 6 минути. Записите на читателите на библиотеката на ФаГИОПМ влизат в общата читателска база на *Q-Series*, където са записите на всички читатели на библиотеката на Техническия университет. Но понеже те попълват всичко на немски език и имената им са изписани на латиница, те се отделят като обособена група в началото на читателската база данни, преди останалите записи, които са на кирилица.

¹ <http://www.fdiba.tu-sofia.bg/index.php?page=000901&lang=6&sid=>

² <http://libserve.tu-sofia.bg/WebOPAC/index.asp>

Промяната

Работата по разработването на двете web- базирани приложения продължи около 4 месеца. Бяха проведени успешните тестове за конвертиране и прехвърляне на библиографски записи от чужди бази данни в *Q-Series* с помощта на програмата *Z39.50 – Client*. Да работят с програмата бяха обучени двама български и двама немски студенти, които за период от 6 месеца успяха да прехвърлят над 3200 записа. Успоредно с това, те извършваха и техническата обработка на документите- разпечатване на баркодове и сигнатурни етикети, облепване на книгите с баркодове, пресигниране и облепване със сигнатурни етикети. Библиотечният фонд беше пренареден съобразно новата класификационна схема, която отразява спецификата на библиотечните документи- главно учебници и учебни материали по основните дисциплини, които се изучават в трите специалности на ФаГИОПМ.

През този период беше разработен и web- сайтът на библиотеката, който позволява на читателите да имат достъп от едно място до всички on-line услуги:

- записване на читатели чрез Електронния формуляр за регистрация
- търсене в електронния каталог на Библиотечно - информационния център на Техническия университет – *WebOPAC*
- запазване на книги чрез функцията „*Запазване*” в електронния каталог *WebOPAC*
- достъп до информацията за заетите книги, сроковете за връщане и дължимите такси чрез функцията „*Читателски запис*” в електронния каталог *WebOPAC*

През м. октомври 2005 г. започна автоматизирано обслужване на читателите чрез модула *Circulation* на библиотечния софтуер *Q-Series*. От тогава е осигурен и свободен достъп до фонда за студентите и преподавателите от ФаГИОПМ. Така, с общите усилия на трима немски и двама български студенти, както и с професионалната помощ на двама библиотекари, библиотеката на ФаГИОПМ се превърна за по-малко от 1 година в модерна библиотека, която осигурява максимално улеснен достъп за своите читатели до фонда и освен традиционните, предлага и съвременни библиотечни on-line услуги.